

Rusland in de aanval!
Een noodzakelijke verdediging?

Docent: Dr. J. Oversloot
Vak: Bachelorproject Rusland en de buitenlandse politiek
Student: J. C. Sarshar Kamaei
Studentnr: s1254820
Woordenaantal: 7251
Pagina's: 18
Datum: 9 juni 2016

Rusland in de aanval!

Een noodzakelijke verdediging?

Abstract:

Deze scriptie onderzoekt de hoofdvraag: *“Hoe kan de Russische reactie op het buitenlandbeleid van het Westen met betrekking tot de ontwikkelingen in Oekraïne in de periode 1991 tot en met 2015 verklaard worden?”*. Het doel is inzicht krijgen in het gedrag van Rusland. Hiervoor wordt bestaande wetenschappelijke literatuur onderzocht en vergeleken met gebeurtenissen op het internationale toneel. Het onderzoek is onderverdeeld in drie deelonderwerpen. Ten eerste de Westerse handelingen, ten tweede de Russische belangen en veiligheidsbeleid en tenslotte ten derde de effecten van Westerse handelingen.

Het territorium van het Westen schuift steeds verder richting de Russische Federatie, terwijl de Russische belangen daar lijnrecht tegenover staan. Het Westen en het Rusland verschillen dusdanig in ideologie deze niet met elkaar verenigbaar zijn. Vooralnog lijkt een directe oplossing niet mogelijk zolang er geen begrip is voor elkaars positie. Op drie punten kan er een ontspanning plaatsvinden in de relatie tussen Rusland en het Westen. De eerste is die van de defensieve noodzaak, de tweede van conflicterende belangen en als derde de strijdige ideologieën. Voornamelijk op het eerste punt is de kans het grootst dat er daadwerkelijk ruimte gegeven wordt aan Rusland.

Inleiding

De Russische Federatie staat op gespannen voet met het Westen. Zeker in de casus van Oekraïne lijken veel belangen met elkaar in conflict te zijn. Het is echter niet het enige voorbeeld waarbij het Westen en Rusland niet op één lijn zitten. Een ander voorbeeld is het conflict in Syrië. Het Westen opperde om te interveniëren, terwijl Rusland juist de soevereiniteit van de Syrische staat hoog in het vaandel heeft staan. Uiteindelijk is de situatie nooit opgelost, alleen de aandacht in Syrië is verschoven van president Bashar al-Assad naar de Islamitische Staat (IS), waar zowel het Westen en Rusland een groter probleem in zien. Voor nu lijkt de status, waarbij Bashar Al-Assad president is, stand te houden.

In Oekraïne lijkt er iets anders aan de hand zijn. Hoewel er daar ook een soevereiniteitskwestie speelt, was het juist Rusland die intervenieerde op de Krim in 2014. Deze actie van Rusland is verrassend als in ogenschouw wordt genomen dat Rusland vaak terughoudend lijkt met het ingrijpen in andere staten. De militaire acties in onder andere Zuid-Ossetië (2008) lijken dat tegen te spreken, maar voor Rusland zijn dergelijke toestanden binnenlandse aangelegenheden. Wellicht heeft dat te maken met het zelfbeeld van Rusland als grote macht (zie hoofdstuk twee). Het is verder niet relevant voor deze casus

om dieper in te gaan op deze situatie, wel is het van belang om in acht te nemen wat Rusland als binnenland of buiteland beschouwt.

Het probleem dat ontstaat in dit specifieke geval is dat alle actoren, naarmate de situatie zich steeds verder ontwikkelt, minder diplomatische middelen hebben om het conflict op te lossen. Er is voorlopig geen zicht op een mogelijkheid dat het Westen of Rusland voornemens zijn om voor de-escalatie te zorgen. Daarbij ligt een nucleaire oplossing niet in de lijn der verwachtingen, omdat zowel Rusland als het Westen die mogelijkheid hebben. Deze specifieke, gecompliceerde problematiek zorgt ervoor dat een directe oplossing niet mogelijk is.

Deze scriptie heeft het doel inzicht te krijgen in het gedrag van Rusland vanuit een andere hoek dan dat de laatste tijd gebeurt door onder andere de Westerse media. Een perspectief waarin Rusland een meer defensieve rol speelt dan die van agressor. De zoektocht naar het inzicht wordt verworven op basis van de volgende hoofdvraag: *“Hoe kan de Russische reactie op het buitenlandbeleid van het Westen met betrekking tot de ontwikkelingen in Oekraïne in de periode 1991 tot en met 2015 verklaard worden?”*.

De verwachting is dat de situatie in Oekraïne een geheel andere oorzaak heeft dan een mix van conflicterend buitenlandbeleid en machtspolitiek. Veel belangrijker zijn de fundamenteën die ten grondslag liggen aan alle belangen en handelingen. Waarschijnlijk ligt de grondslag in de ideologieën waaruit de belangen en handelingen van beide partijen voortkomen. Om een goed antwoord op de hoofdvraag te formuleren, zijn er eerst drie belangrijke deelonderwerpen. Deze onderwerpen behandelen ieder een aspect van de hoofdvraag. Bij elkaar tezamen, vormen zij het antwoord van de hoofdvraag.

Het eerste deelonderwerp behandelt de Westerse handelingen. Hierin is toegelicht wat de Westerse handelingen zijn en hoe deze uiteindelijk invloed hebben op het gedrag van Rusland in Oekraïne. Een voorbeeld van een handeling is de uitbreiding van Europese Unie (EU) in 2004 en 2007. Ook de theoretische grondslag voor de Westerse acties wordt in dit hoofdstuk uiteengezet. De Westerse handelingen zijn te vinden in neoliberale theorieën.

In het tweede deelonderwerp staan de Russische belangen, veiligheidsbeleid en ideologie centraal. Het is bijvoorbeeld belangrijk om te realiseren dat Rusland de ambitie heeft een eigen effectieve economische unie op te richten. Daarbij is er van oudsher altijd de Russische wens geweest om een buffer te hebben tussen het Russische territorium en West-Europa, zoals eerder plaats vond met het Warschaupact (Haas, 2008, p.106). Al deze belangen hebben uiteraard een oorsprong. Om deze te achterhalen, wordt er een verklaring gezocht voor de Russische ideologie.

Het derde deelonderwerp behandelt de relatie tussen de eerste en tweede deelvraag. Hierbij staat centraal welk effect de handelingen van het Westen op Rusland hebben.. Een voorbeeld hiervan is de

reactie van President Poetin op de inlijving van het schiereiland de Krim als zijn toespraak gehouden wordt aan de Doema (Het Russisch parlement). Na het behandelen van deelonderwerpen worden de resultaten verwerkt in de conclusie. Deze conclusie bevat het antwoord op de hoofdvraag.

Er zijn twee lagen die door de scriptie lopen. Deze lagen vormen elk een uitgangspunt van waaruit de onderwerpen beantwoord worden. De eerste laag is de empirische laag. Deze laag geeft een beeld van historische handelingen en waarneembare gebeurtenissen. Als bruikbare feiten worden beschouwd zaken zoals de uitbreiding van de Europese Unie en de NAVO, maar ook speeches die gegeven zijn door regeringsleiders. Kortom alles wat een empirische waar te nemen is valt onder deze noemer.

De tweede laag is de theoretische laag. Vanuit het neoliberalisme ofwel het realisme wordt een verklaring gezocht voor het uitgangspunt voor staten. Een treffend voorbeeld is de uitbreiding van de Europese Unie. Vanuit het liberalisme kan dit gezien worden als een logische en wenselijke stap om voor meer democratie te zorgen, met als gevolg dat er uiteindelijk vrede zal ontstaan door wederzijdse afhankelijkheid (Doyle, 1983, p. 213). Een realistisch uitgangspunt is eerder dat de Europese Unie een steeds grotere dreiging wordt voor Rusland (Mearsheimer, 2014, p.80). Hoewel deze laag geen praktische waarde heeft voor hoe de situatie zich afspeelt, biedt het wel een theoretisch model waarin de actoren zich bevinden.

Deze scriptie houdt de volgende structuur aan. Allereerst worden belangrijke theorieën en concepten uiteengezet en toegelicht. Vervolgens komen de deelonderwerpen aan bod met als eerste de Westerse handelingen, als tweede de Russische belangen en veiligheidsbeleid en tenslotte als derde de effecten van Westerse handelingen op het Russische gedrag. Na beantwoording van de deelvragen, wordt in de conclusie de hoofdvraag beantwoord. Bij de conclusie wordt ook het nut van deze scriptie toegelicht.

Theorieën en concepten

Binnen de wetenschap is er niet altijd consensus over de betekenis van bestaande theorieën en concepten. Het doel van dit hoofdstuk is om te verduidelijken wat er bedoeld wordt met specifieke concepten die in deze scriptie voorbij komen. Waar mogelijk zal geprobeerd worden om aansluiting te zoeken bij de algemene consensus over de betekenis van een specifiek begrip.

Allereerst is het belangrijk om het begrip “Het Westen” voor deze scriptie te verklaren. Met “het Westen” kan een geografisch gebied bedoeld worden, maar het kan ook een set van culturele overeenkomsten tussen diverse landen zijn. Vaak wordt er gewezen op drie tradities (Kurth, 2003, p.5). Enerzijds de invloed van het klassieke Griekenland en het Romeinse Rijk. Anderzijds de tradities van het westelijke Christendom. Tevens speelt ook de Verlichting, rond de 18^e eeuw, een belangrijke rol. Wat in ieder geval belangrijk is, is dat er duidelijkheid ontstaat over wat wel onder de noemer ‘het Westen’ valt en wat niet. Voor deze scriptie wordt de definitie van “het Westen” vooral als containerbegrip aangeduid voor een aantal statelijke en niet-statelijke actoren. Zo vallen West-Europa

als losse staten en de Verenigde Staten (VS) onder de statelijke actoren, maar vallen ook organisaties zoals de EU en de NAVO onder het begrip “het Westen”.

De keuze voor deze samenstelling bestaat onder andere uit de overeenkomst die al deze actoren hebben, namelijk dat ze onder de neoliberale noemer vallen. Daarnaast zijn dit ook de belangrijkste eenheden voor analyse in deze scriptie. Want hoewel een enkele staat zoals Canada ook onder dezelfde neoliberale noemer valt, heeft deze geen directe invloed op de situatie die met Oekraïne te maken heeft en worden de indirecte belangen via de NAVO behartigd. In tegenstelling tot Canada hebben de andere staten, bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk (VK) wel directe belangen. Het VK heeft samen met de VS en Rusland het Memorandum van Boedapest ondertekend, welke de onschendbaarheid van de Oekraïense grenzen garandeert.

Twee andere belangrijke actoren zijn Oekraïne en de Russische Federatie (Rusland). Beide bestaan pas als soevereine en onafhankelijke staten sinds 1992. Daarvoor waren beide staten onderdeel als republieken van de Sovjet-Unie. Rusland is in de meeste opzichte de opvolgerstaat van de Sovjet-Unie. Zo heeft Rusland alle schulden, tegoeden en eigendommen overgenomen en ook de zetel in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. Oekraïne is na Rusland qua oppervlakte de grootste staat van Europa, hoewel er onder andere door de situatie in de Krim onduidelijkheid is over waar de grenzen precies lopen. Onder andere door de grootte, maar ook door de ligging speelt Oekraïne een belangrijke geopolitieke rol.

De theorie van Huntington's clash of civilizations (1993) kan enige handvaten bieden voor de concepten ideologie en beschaving. Ondanks de kritiek van vele en uiteindelijk ook van de auteur zelf, ligt er waarde in de gedachte achter de theorie. De gedachte achter de theorie is dat de oorzaken van conflict in de tijd na de Koude Oorlog liggen in verschil van culturen tussen groepen (Huntington, 1993, p.22). In de periode voor en in de Koude Oorlog waren niet-Westerse beschavingen slechts objecten in de geschiedenis, maar na de Koude Oorlog hebben deze beschavingen zelf invloed op de loop van de geschiedenis (Huntington, 1993, p.23). De definitie van culturen en beschavingen gebruikt door Huntington (1993, p. 24), is een combinatie van gedeelde elementen zoals, taal, geschiedenis religie, gewoontes, instituties en de subjectieve zelfidentificatie van de mensen.

De definitie van ideologie die gehanteerd wordt in deze scriptie, is dezelfde als die gebruikt wordt door onder andere Karl Marx: De heersende opvattingen in een bepaalde maatschappij. De heersende opvattingen worden vertaald naar de normen, waarden en belangen. Tezamen vormen die een ideologie ofwel beschaving. De definitie van Huntington sluit aan bij deze scriptie, omdat in de kern verschillende ideologieën niet verenigbaar met elkaar zijn. Het bestaan van verschillende ideologieën zal daarom leiden tot conflict, of anders geformuleerd: een botsing van beschavingen.

Westerse handelingen

In dit hoofdstuk wordt een selectie weergegeven van beschikbare informatie op basis van relevantie voor deze casus. De gekozen selectie geeft een nader beeld waardoor er begrip kan gaan ontstaan voor de situatie waarin de diverse actoren zich bevinden. Pas vanaf 1992 kan er pas een basis zijn gelegd voor het gedrag van de Russische Federatie. Daarvoor was er immers nog geen onafhankelijke Russische staat.

Toen de tijd van de Sovjet-Unie ten einde begon te komen, speculeerde men al over de toekomst van de NAVO. Misschien was deze organisatie niet meer nodig, de Koude Oorlog was tenslotte zo goed als beëindigd. Het was de Sovjet-Unie zelf dat een belang had bij de instandhouding van de NAVO. Het zou zorgen dat een verenigd Duitsland (1990) rustig zou blijven (Mearsheimer, 2014, p.78). De enige wens was dat er geen verdere uitbreiding kwam richting het oosten vanwege de eigen veiligheidsbelangen. De belofte om niet verder uit te breiden werd door het Westen aan Gorbatsjov gegeven (Sakwa, 2002, p. 417).

Deze belofte werd echter al snel in de wind geslagen door het Westen. Op 12 maart 1999 trad de eerste groep staten bestaande uit Tsjechië, Hongarije en Polen toe tot de NAVO. Vijf jaar later in maart 2004 traden er nogmaals zeven staten toe die tot de invloedssfeer van de toenmalige Sovjet-Unie behoorden. Tenslotte traden in april 2009 de laatste twee staten, Albanië en Kroatië, toe. Al deze uitbreidingen vonden plaats terwijl Rusland keer op keer bezwaar maakte. Dit gegeven was voor Rusland dusdanig belangrijk dat tijdens de presidentsverkiezingen van 1995 generaal Lebed in zijn campagne benoemde dat hij zich zou verzetten tegen NAVO uitbreidingen (Sakwa, 2002, p. 152). Ondanks deze beloftes van onder andere Lebed, was Rusland niet in staat om de uitbreidingen tegen te houden. Dit vanwege het feit dat Rusland nog niet sterk genoeg was om daadwerkelijk een vuist te maken.

Het probleem met de NAVO voor de Russen is niet alleen de toelating van oud Sovjet staten, maar ook het niet toelaten van Rusland. Eind oktober 1991 werd er al door generaal Alexander Tsalko van het Russische defensie comité gesuggereerd dat Rusland misschien toe moest treden tot de organisatie (Sakwa, 2002, p. 416). Vervolgens werd in 1994 door Boris Fedorov aangedrongen op de aansluiting van Rusland bij de NAVO. De aansluiting zou rusten op een aantal pijlers. Allereerst zou de Amerikaanse overheersing in de organisatie ten einde komen. Bovendien zou de groeiende Duitse macht ingetoomd kunnen worden. Daarnaast zou het ook goed zijn voor de democratische ontwikkelingen in Rusland. Belangrijker is misschien wel het argument dat de aansluiting van Rusland bij de NAVO een tijd zou inluiden waarbij de Koude Oorlog pas echt voorbij zou zijn.

Behalve de groei van de NAVO, heeft ook de Europese Unie (EU) een groei in ledenaantal meegemaakt. Tussen 1995 en 2013 zijn diverse staten lid geworden, van Oostenrijk en Finland (1995) tot Polen (2004) en Bulgarije (2007). Hoewel de EU een heel andersoortige organisatie is dan de

NAVO, zijn deze twee met elkaar verbonden. De Europese Unie heeft vooralsnog nog geen effectief defensieapparaat wat de Unie beschermt tegen agressie. Er is geen eigen Europees leger en de militaire verdediging wordt zodoende door de afzonderlijke lidstaten en de NAVO gedaan.

Ondanks de andere aard van de EU, creëert de expansie naar het oosten zorgen voor Rusland. Staten die van oudsher onder de Russische invloedssfeer vallen, zoals Polen en andere voormalig-Sovjet staten, zijn lid geworden van de EU. Bij dat lidmaatschap kwam ook een informele relatie tot stand met de NAVO. De EU heeft immers nog geen eigen effectieve defensiegemeenschap, tot dat wel zo is, vervult de NAVO die functie. Op die manier kan elke staat dat een onderdeel wordt van de EU beschouwd worden als een staat die onder de paraplu van de NAVO valt.

Naast de uitbreidingen van deze twee organisaties zijn er ook een aantal belangrijke gebeurtenissen geweest waarbij het Westen en Rusland tegenover elkaar stonden. De eerste situatie ontstond al direct bij het uiteenvallen van de Sovjet-Unie. De crisis in voormalig Joegoslavië begon toen diverse volken allemaal streefden naar onafhankelijkheid ten opzichte van de Joegoslavische staat. Zij hadden de ambitie om eigen natiestaten te vormen. Uiteindelijk escaleerde de situatie tot een gewapend conflict, waarbij er vanuit de Verenigde Naties (VN) opgeroepen werd tot wapenstilstand. Het was uiteindelijk de NAVO dat zonder mandaat van de VN ingreep in Kosovo. Na twee maanden bombarderen gaf Joegoslavië zich over met als gevolg dat uiteindelijk de staat Joegoslavië opgevolgd werd door zes andere staten. Dat de NAVO zonder mandaat ingreep was voor Rusland bewijs dat de oorlogsmentaliteit nog niet verdwenen was. Daarnaast leverde het ook bewijs voor Rusland dat het internationaal recht door het Westen werd ingezet als middel dat alleen de Westerse belangen behartigde.

Naast Joegoslavië zijn er ook recentere situaties waarbij het Westen ongeoorloofd ingrijpt in andere staten. De oorlog in Irak, begonnen door de VS, stuitte op veel kritiek uit diverse hoeken. De oorlog werd gestart onder de argumentatie dat er massavernietigingswapens in Irak zouden zijn. Na onderzoek bleek dat er nooit sprake is geweest van aanwezigheid van dergelijke wapens. Rusland pleitte voor een diplomatieke route via de VN in plaats van de militaire acties van de VS (Poetin, 2003).

Ook in Libië is ingegrepen door de NAVO. Rusland was hier tegen een directe inmenging. Volgens de NAVO werd er echter alleen gehoor gegeven aan resolutie 1973 (17 maart 2011). Daarentegen werd door Rusland gesteld dat de resolutie te breed was en fout geformuleerd (Times LIVE, 2011). Uiteindelijk werd het standpunt ingenomen dat Kolonel Qadhafi moest aftreden, maar dat Libië een onafhankelijke en soevereine staat moest blijven (BBC, 2011).

Behalve de invasie in Irak en de campagne in Libië heeft het Westen ook ingegrepen in Syrië. Rusland probeerde in eerste instantie via de VN een diplomatieke oplossing af te dwingen

(Washington Post, 2015). Uiteindelijk had deze poging geen succes. De omstandigheden zijn nu dusdanig complex met diverse fronten dat er van de oorspronkelijke situatie geen sprake meer is. Alle bovenstaande voorbeelden hebben gemeen dat waar in tegenstelling tot het Westen, Rusland tracht de soevereiniteit van staten te waarborgen. Door die terughoudendheid om (militaire) actie te ondernemen zitten Rusland en het Westen niet op één lijn.

Voordat er dieper ingegaan wordt op het Russische buitenlandbeleid en de belangen van de Russische staat, is het relevant om te weten waarom het Westen vaak dezelfde formule van interventie vertoont op het internationale toneel. Als de motieven voor het gedrag van het Westen uitgelegd zijn, is het mogelijk om deze te vergelijken met de motieven voor het gedrag van Rusland. Zo ontstaat er inzicht in de overeenkomsten en verschillen tussen beide. De verschillen zijn mogelijkwijs de bron van de problematische relatie tussen de twee. De onderbouwing die gevonden kan worden voor de gedragingen van Westen ligt in de theorie van Michael Doyle.

Het stuk "*Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs*" (Doyle, 1983) geeft een mogelijke verklaring voor het gedrag van het Westen op het internationale toneel. De kern van het stuk draait om de notie dat liberale staten onderling geen oorlog voeren en dat een dreiging van oorlog zelfs als illegitiem wordt beschouwd (Doyle, 1983, p. 213). De notie wordt onderbouwd op basis van de "*Perpetual Peace*" theorie van Immanuel Kant en bestaat uit drie hoekstenen. Deze hoekstenen zijn de constitutionele, internationale rechtelijke en kosmopolitische. Wanneer deze samenkomen en alleen wanneer deze samen zijn, ontstaat een basis voor de Perpetual Peace (Doyle, 1983, pp. 229-232).

De constitutionele hoeksteen zorgt voor voorzichtigheid, omdat de macht van liberale staten bij de bevolking ligt. Het is de bevolking die de prijs betaalt voor oorlog, zodoende zal er vaak geen interesse zijn voor oorlog. Het gevolg is voorzichtigheid bij de leiders van deze staten. Dit betekent overigens niet dat er geen oorlogvoerende liberale staten zijn, enkel dat er meer voorzichtigheid is voordat men ten strijde trekt (Doyle, 1983, p. 230). De tweede hoeksteen is de hoeksteen van het internationale recht. Door middel van het internationale recht ontstaat een cultuur van respect tussen staten. Vervolgens groeien deze staten in het internationale systeem meer naar elkaar toe. Dit komt door de wederzijdse erkenning van burgers die hier een gevolg van is (Boyle, 1983, p. 230). Tenslotte is er de kosmopolitische hoeksteen, waarbij materiële prikkelingen toegevoegd worden aan beloftes (Doyle, 1983, p. 231). Deze hoeksteen is gebaseerd op wederzijdse afhankelijkheid, internationale arbeidsverdeling en handel. De combinatie van deze drie hoekstenen zorgen voor een systeem dat de anarchistische situatie verzacht.

Het gedrag van het Westen is te verklaren aan de hand van deze theorie, omdat het de motivatie van het Westen blootlegt. Het toont aan waarom het Westen actief ingrijpt bij andere staten. Het idee grenst daarbij aan de theorie van de democratische vrede. Tussen de liberale staten zal geen oorlog

ontstaan. Dus als alle staten liberaal zijn, is er geen oorlog meer. Dat er eerst tussen de liberale en niet-liberale staten conflict is, is dan een opoffering die nodig is voor de toekomst.

Daarnaast is de afzwakking van de hegemonie van de VS niet direct funest voor het liberale wereldsysteem (Doyle, 1983, pp. 234-235). Zolang de staten blijven spelen met de liberale spelregels, blijft het systeem intact. Om dit systeem te versterken, is het voordelig dat er zoveel mogelijk staten zijn met dezelfde liberale insteek. Zo wordt er gesteld dat zelfs als er een nieuwe hegemonie ontstaat, het liberale fundament kan blijven bestaan, ongeacht wie de hegemoon is.

De Verenigde Staten was na het einde van de Koude Oorlog de enige overgebleven supermacht. De oud-Sovjet staten hadden afzonderlijk niet de macht om tegenwicht te bieden. Recentelijk komen staten zoals China (McCoy, 2015) en ook Rusland op. Beide bieden steeds meer tegenwicht tegen de hegemonie van de VS. De tegenstand is te vinden in de kritiek op militaire acties, maar ook in de oprichting van de New Development Bank in 2014.

Met de theorie van Doyle als uitgangspunt is het logisch dat het Westen veel en divers ingrijpt bij andere staten. Het is in het belang van het Westen om het systeem waarbij er sprake is van een wederzijdse afhankelijkheid, in stand te houden. Zolang het systeem blijft bestaan, blijft ook de dominante positie van het Westen in het systeem. Het effect van de handelingen op Rusland wordt verder besproken in het derde hoofdstuk.

Al met al heeft het Westen na de Koude Oorlog kenmerken laten zien van imperiale mogendheid. Hoewel de exacte definitie van imperialisme bediscussieerd wordt en het een betwist concept is, wordt er hier uitgegaan van de definitie van Edward Said (1994, p. 9). Imperialisme is dan een systeem tussen groepen (een centrum en een periferie) waarbij er een ongelijkheidsrelatie is tussen die groepen. Het Westen kan gezien worden als imperialist door niet-Westerse staten om voornamelijk twee redenen. Allereerst omdat de effectieve grenzen van het Westen door middel van de NAVO en de EU verschoven zijn naar het oosten.

Als tweede wordt er geprobeerd de Westerse (democratische) waarden te verspreiden (Mearsheimer, 2014, pp. 3-4). Het verspreiden van waarden gebeurt voornamelijk via het financieren van individuen of organisaties die op één lijn zitten qua ideologie. Zo is er bijvoorbeeld het door de VS ondersteunde National Endowment for Democracy welke al meer dan 60 projecten heeft gefinancierd. Het verspreiden van waarden kan voor andere minstens net zo destabiliserend werken als het daadwerkelijk verschuiven van grenzen, omdat er dan van binnenuit via de eigen bevolking een roep om verandering komt. Zo zorgde de social engineering in Oekraïne voor een volksopstand met als gevolg dat er uiteindelijk een president aan de macht kwam welke op zijn minst meer waarde deelde met het Westen dan de vorige (Mearsheimer, 2014, pp. 4-5).

Er lijkt een onenigheid te zijn tussen wat het Westen als democratisch beschouwt en wat het regime in Oekraïne als democratisch beschouwt. Er kan immers weinig op tegen zijn dat er wordt toegezien op maatregelen die worden genomen bij een regime dat zelf democratisch is. Dit doet vermoeden dat de verspreiding van de Westerse waarden niet zozeer om de waarde zelf gaat, maar om het uitbreiden van de Westerse invloedssfeer richting het oosten. De verspreiding van waarde is daarbij een middel om de boodschap over te brengen.

Russische belangen, veiligheidsbeleid en ideologie

Het effect van de acties ondernomen door het Westen is niet alleen afhankelijk van het Westen zelf. Ook de positie van Rusland is van belang. Voor deze scriptie zijn hoofdzakelijk de Russische belangen op het internationale toneel en het Russische veiligheidsbeleid van belang. Tezamen vormen die het uitgangspunt voor de positie van Rusland. Het uitgangspunt dat in dit hoofdstuk uiteengezet wordt, wordt in het volgende hoofdstuk afgezet tegen de acties van het Westen zoals geformuleerd in het vorige hoofdstuk.

Rusland heeft als grootste land ter wereld het probleem dat het tegelijkertijd te maken kan hebben met diverse conflicten in verschillende werelddelen. Eenduidige belangen zijn daarom moeilijk te definiëren en ook gebonden aan de situaties van de diverse regio's. Ondanks de lastige situatie zijn er (mede door de lange regeerperiode van Vladimir Poetin) een drietal basisbelangen gesteld (Allison, Blackwill, Simes & Saunders, 2011, p.16). Er is het doel om proliferatie van nucleaire wapens tegen te gaan. Daarnaast moet Rusland het eigen nucleaire arsenaal gereed hebben om als afschrikking te dienen om de soevereiniteit van de Russische staat te garanderen en om de positie van Rusland als Grote Macht te garanderen.

Naast de concrete belangen heeft Rusland nog een groot doel voor ogen: Dat de Russische Federatie serieus genomen wordt door de internationale gemeenschap. De Russische ambassadeur voor de Verenigde Staten Sergey Kislyak en Andranik Migranyan, een buitenlandsbeleid expert, stelden dat Rusland serieus genomen wil worden en respect eist (TNI Staff, 2015). Blijkbaar heerst er onder de Russen nu het idee dat, dat niet of onvoldoende aan tegemoet gekomen wordt. Of dat gevoel terecht is, is niet heel relevant. Zolang deze opvatting als echt ervaren wordt, handelen de Russen ernaar.

Voor het verkrijgen van inzicht in het hedendaagse buitenlandbeleid van Rusland, is het noodzakelijk dit beleid in een historisch perspectief te plaatsen. Hierin zijn verschillende fasen te onderscheiden. Deze fasen kunnen verklaren waarom het beleid dat nu gevolgd wordt is ontstaan en het biedt aanknopingspunten voor de richting van toekomstige ontwikkelingen. Het buitenlandbeleid van Rusland na de opheffing van de Sovjet-Unie heeft zes fases doorgemaakt (Sakwa, 2002, p. 349). De eerste vier zijn het belangrijkste om een goed beeld te krijgen van de Russische dualiteit.

De eerste fase ontstaat na de val van de Sovjet-Unie als Rusland probeert haar eigen belangen en beleid te definiëren. In eerste instantie wordt geprobeerd een nieuwe Unie op te richten. De basis hiervoor was een verdrag waarbij er coördinatie bestaat tussen defensie en economie (Sakwa, 2002, p. 350). Het plan voor een nieuw verdrag was in een ver gevorderd stadium, totdat een coup in augustus 1991 die mogelijkheid wegnam. De spanning om een nieuwe Unie op te richten loopt door in de tweede fase na de coup, maar Russische belangen beginnen steeds verder uiteen te lopen met die van de (voormalige) Sovjet-Unie. In november 1991 was het dan ook duidelijk voor de internationale gemeenschap dat Rusland weer een eigen staat was. Een maand later was Rusland de officiële opvolgerstaat van de USSR en nam alle baten en lasten over, zo nam Rusland zitting in de VN veiligheidsraad (Sakwa, 2002, p. 352).

De derde fase werd afgetrapt door Boris Jeltsin waarin twee doelen gezet werden voor het Russische beleid. Enerzijds moest afgerekend worden met de nalatenschap van de Koude Oorlog. Anderzijds moesten gunstige externe voorwaarden voor binnenlandse politieke en economische hervormingen veilig gesteld worden (Sakwa, 2002, p.352). Het opmerkelijke was dat er binnen de visie met geen woord gerept werd over de voormalige-Sovjet staten. Er was een idealisme dat de nieuwe democratie een mooier Rusland zou vormen. Het Westen speelde daarin een rol als bondgenoot.

De vierde fase kenmerkt zich door een terugkeer van de *realpolitik* in het buitenlandsbeleid. Deze terugkeer is gebaseerd op kritiek van de oppositie in Rusland dat er geen effectief beleid was met betrekking tot de voormalig-Sovjet republieken en omdat er "slaafsheid" zou bestaan ten opzichte van het Westen (Sakwa, 2002, p.353). Een belangrijke uiting van de nieuwe koers was de speciale rechten die Rusland opeiste in de VN in de regio van de voormalige USSR. De Russische staat zou voor vrede en stabiliteit in de regio zorgen. De facto werd die macht aan Rusland toegekend (Sakwa, 2002, p.354).

In de besproken vier fases zit een constant dilemma voor Rusland. Enerzijds is er de afweging om voor binnenlandse prioriteit te gaan, anderzijds was er ook de wens om van belang te zijn op het internationale toneel. Doordat er vaak gewisseld werd van beleid door de eerste fases ging dat ten koste van de binnenlandse mogelijkheden als de geloofwaardigheid op het internationale toneel. Alleen als er met het volle gewicht ergens achter aan gezeten werd, werden doelen behaald. Dit was alleen mogelijk wanneer andere staten in de regio terughoudend waren met eigen acties (Sakwa, 2002, p.354).

Het oude territorium van de Sovjet-Unie is voor Rusland een steeds belangrijker rol gaan spelen. Hoewel er in de eerste fases geen expliciet beleid voor was, lijkt het er op dat Rusland nu wel een concrete visie heeft. De nieuwe opgerichte Euraziatische Unie (EAU, 2015) is een concrete stap in de richting van Rusland om het oude territorium veilig te stellen van het Westen. Met de economische prikkels die de

EAU brengt, is er geen impuls meer om lid te worden van een EU. De EAU mist echter naast Rusland nog wel de andere grote economie in Oost-Europa: Oekraïne.

Oekraïne is naast Rusland in Oost-Europa de grootste staat. Zonder Oekraïne is de EAU een irrelevante speler, want de overige leden (Belarus, Armenië, Kazakstan en Kyrgyzstan) zijn allemaal te klein om voldoende bij te dragen aan een effectieve unie. De industrie en grootte van Oekraïne is zodoende erg belangrijk voor Rusland. Dat er door zowel de EU als de EAU getrokken wordt aan Oekraïne blijkt uit de associatieovereenkomst voor de EU (Europese Commissie, 2014), als een toeschouwer-status bij de EAU (Interfax-Ukraine, 2013). In hoeverre Oekraïne daadwerkelijk onderdeel gaat worden van één van beide is niet het belangrijkste. Het gaat voornamelijk om het perspectief dat geboden is, wat een signaal stuurt naar de andere organisatie.

Hoewel het gedrag van het Westen relatief makkelijk geïdentificeerd kan worden als liberaal, is het identificeren van het gedrag van Rusland een stuk lastiger. De ideologie die eerst dominant was, het communisme, is met de val van USSR verdwenen. Het was aan de opvolgers van de USSR om een nieuwe ideologie te vinden die de leidraad zou vormen voor de nieuwe staat. Net zoals de fases van het buitenlandbeleid, kenmerkt de zoektocht naar een nieuwe ideologie een worsteling voor de Russische Federatie. In de nieuwe ideologie moest naar voren komen welke plek Rusland in de wereld inneemt en wat voor soort staat Rusland is.

In plaats van het theoretiseren van een nieuwe ideologie, is er naar de historie van ideologieën gekeken die al een rol hebben gespeeld in Rusland. De ideologie die in Rusland dominant was tot 1917 was die van Pravoslavie, Samoderzhavie, Narodnost, ofwel Orthodoxie, Autocratie en Nationaliteit (Laqueur, 2014). De orthodoxie slaat op de Russisch Orthodoxe Kerk die een belangrijke rol speelt in de politiek in Rusland. Het communistische bewind heeft de kerk verzwakt. In het nieuwe Rusland heeft de Orthodoxe kerk een bijzondere plek gekregen. Kerk en staat zijn politieke bondgenoten omdat ze beide een overeenkomende visie hebben over de Russische identiteit en bijzonderheid. De twee gebruiken elkaar om het Russische nationalisme te versterken (Coyer, 2015).

Autocratie is een abstracter thema dan orthodoxie. In de oorspronkelijke uitleg kon het enerzijds betekenen dat volledige loyaliteit aan de Tsaar vereist was. Anderzijds kon het betekenen dat de macht van de tsaar absoluut was (Laqueur, 2014). Hoewel de tsaar weg is, kan autocratie tegenwoordig vertaald worden naar de manier waarop de staat en overheid in de samenleving staan. Van een traditioneel leiderschapsmodel, waarbij de macht erfelijk is, is er meer sprake van een legaal-rationeel model, waarbij de macht afgeleid is van de wet. De democratisch gekozen machthebber regeert met krachttaal, om de bevolking te bewijzen dat de juiste keuze is gemaakt voor een leider die in staat is om hun belangen te behartigen. Zo is de staat meer een *leviathan* om orde en veiligheid te waarborgen.

Tenslotte is er het concept nationaliteit. Ook dit concept kent een dubbelzinnige betekenis. Aan de ene kant kan het refereren aan de ouderwetse definitie van nationalisme (ten tijde van Napoleon). Aan de andere kant het verwijzen naar het gevoel van een eenheid van een natie in een staat met meerdere nationaliteiten (Laqueur, 2014). Hedendaags lijkt een gevoel van nationalisme, mede met hulp van de orthodoxie, weer te herleven in de Russische Federatie. De heersende opvatting wordt onder meer bepaald door de nadrukkelijke wens om de onafhankelijkheid ten opzichte van het westen te behouden. Rusland moet juist een eigen koers varen als leider van de Slavische volkeren.

Een andere verklaring is dat de ideologie van Rusland een onwaarschijnlijke mix is van nostalgie, wrok tegen de oligarchen, materialisme en xenofobie (Nekrasov, 2015). Diezelfde positie stelt ook dat de ideologie van Rusland pas echt naar buiten komt als er druk van buitenaf ontstaat. Zonder druk blijven de diverse facetten als los zand bij elkaar liggen, alleen met druk wordt het, al dan niet tijdelijk, één geheel. Met andere woorden Rusland heeft een tegenstander, of vijand nodig om een werkende ideologie te hebben.

Hoewel er op basis van een analyse niet overduidelijk is welke ideologie de juiste is, kan er wel gesteld worden dat het Westen en Rusland er niet dezelfde ideologie op nahouden. Op zichzelf is deze constatering niet per definitie een probleem, maar kan wel als problematisch beschouwd worden als het in het licht van Huntington gehouden wordt, waarover meer in het volgende hoofdstuk. In ieder geval is er nog geen sprake van “*the end of history*” aldus verder beschreven door Francis Fukuyama (1992).

Effect van het Westen op Rusland

De handelingen van het Westen hebben drie directe gevolgen op het gedrag van Rusland. Aan de hand van de belangen van Rusland uit het vorige hoofdstuk wordt het effect van het Westen afgezet. Voornamelijk het uiteindelijke beeld dat gevormd wordt over het Westen is van belang voor Rusland. Een staat zal heftiger reageren op een imperialistische mogendheid die dichterbij komt, dan wanneer een bevriende staat toetreedt tot een organisatie. Het beeld dat heerst over het Westen speelt een grote rol op de situatie in Oekraïne. Beslissingen worden immers niet genomen zonder dat de recente geschiedenis wordt meegewogen.

Het eerst geformuleerde belang is om proliferatie van nucleaire wapens tegen te gaan. In eerste instantie lijkt dit overeen te komen met de wens van het Westen om ook proliferatie tegen te gaan. Het is voor Rusland van belang om er voor te zorgen dan andere staten geen toegang krijgen tot nucleaire wapens. Hoewel het Westen in eerste instantie ook tegen proliferatie lijkt te zijn, is dat eigenlijk niet helemaal het geval. Als het verdrag op de letter wordt gevolgd, dan is er inderdaad geen verspreiding van nucleaire wapens. Maar binnen de NAVO is er het nuclear sharing beleid tussen de staten. Dat wil

zeggen dat lidstaten die geen eigen nucleaire middelen hebben, de middelen gebruiken van de alliantie, oftewel de Verenigde Staten (NATO, 2015).

Nuclear sharing gaat in tegen het doel en de geest van het non-proliferatieverdrag. Het is bijna onwerkbaar om de gehele controle, onderhoud en alle andere (rand-)voorwaarden met betrekking tot het hebben van een nucleaire arsenaal in handen te houden van de VS. De bondgenoot zal hierdoor zelf ook (een deel van) de taken moeten oppakken, waardoor deze informatie krijgt over nucleaire wapens. Zelfs als het werkbaar blijkt dat de VS alle randvoorwaarden zelf faciliteert, dan gaat nuclear sharing in tegen de geest van het non-proliferatie. Meer staten hebben immers de mogelijkheid tot een nucleaire oplossing en alle voorbereidingen voor een oorlog zijn al getroffen.

Mocht Oekraïne in de invloedssfeer gaan vallen van het Westen en lid worden van de EU of de NAVO dan is er de reële optie dat er ook deelgenomen wordt aan nuclear sharing. In Oekraïne leeft het sentiment, onder andere door de Krimcrisis in 2014, dat er een grote fout is gemaakt door het ondertekenen van het Memorandum van Boedapest (Dorell, 2014). Daardoor gaan er geluiden op in de Oekraïense politiek dat er gestreefd moet worden naar een eigen nucleair arsenaal. Met behulp van het Westen wordt het stationeren van een nucleair arsenaal in Oekraïne een serieuze optie.

Het tweede belang ligt in het verlengde van het eerste en betreft het onderhouden van het eigen nucleaire arsenaal. Hoewel in eerste instantie het onderhoud van nucleaire wapens niet per definitie betekent dat er spanning ontstaat, wordt het een ingewikkeldere kwestie als nuclear sharing een rol gaat spelen. Het gevaar dat er dan op de loer ligt is een security dilemma. Waarbij Rusland de noodzaak voelt om het eigen arsenaal goed te onderhouden en te vernieuwen.

Een voorbeeld daarvan is een slim nucleair wapen dat wordt getest door de Verenigde Staten. Er ontstaan zorgen dat die wapens op Rusland gericht kunnen worden, als ze in Europa gestationeerd worden (PressTV, 2015). Volgens de Russische autoriteiten is het testen van dergelijke wapens niet meer van deze tijd en wijst dergelijke gedrag op een nog steeds bestaande mentaliteit van de Koude Oorlog. Voor Rusland is het logisch om ook een moderniseringsslag te maken om een second strike mogelijkheid te hebben. Het onderhouden van de nucleaire wapens is van groot belang omdat er met een operationele voorraad de soevereiniteit van Rusland gewaarborgd blijft. Want staten vallen geen andere staten binnen die over een nucleair arsenaal beschikken. Het nucleaire arsenaal mag volgens de Russische Nucleaire Doctrine gebruikt worden tegen een nucleaire dreiging, maar ook tegen een conventionele dreiging op grote schaal (Sokov, 2014). Waardoor effectief alle grote dreigingen tegen Rusland afgedekt zijn.

Het derde belang betreft de algemene status en invloed van Rusland. Naast de nucleaire mogelijkheden is er ook de wens om de status van “Grote Macht” te behouden. Ook de wens om serieus genomen te worden, valt in deze categorie. Hoewel de definitie van grote macht op verschillende manier

geïnterpreteerd kan worden, zijn er drie criteria die in ieder geval een goed beeld geven. De criteria geformuleerd door Danilovic (2002, pp. 228-228) zijn: machtsmogelijkheden, ruimtelijke dimensies en status.

In hoeverre Rusland daadwerkelijk voldoet aan de criteria is in deze niet heel relevant. Waar het vooral om gaat is dat de uitbreiding van het Westen, zowel de uitbreiding van de NAVO en EU als de verspreiding van democratische waarden, hiermee in conflict zijn. De status van Rusland kan in twijfel getrokken worden, als de opmars van het Westen richting het oosten continueert. Ondanks herhaaldelijke berichten dat een beweging naar het Oosten door het Westen lijnrecht in gaat tegen de Russische belangen, zet het Westen toch deze lijn door. Het is dan begrijpelijk dat Rusland dat ervaart als een klap in het gezicht.

Tegelijkertijd wordt er bij acties van Rusland verontwaardigd gereageerd door het Westen. Terwijl die acties eerder reactief dan proactief zijn. Zo ook de situatie in Oekraïne. In plaats van expansiedrift (Volkskrant, 2014) is de situatie in Oekraïne eerder een uiting van onvrede van Rusland. Herhaaldelijk worden de belangen van het Westen boven die van Rusland gesteld en daarmee worden Russische belangen ondergeschikt gemaakt. Uiteindelijk is een reactie van de Russen om een halt tegen deze tendens te roepen niet onbegrijpelijk. Uiteindelijk was het vanuit Russisch oogpunt noodzakelijk om deze tendens te stoppen.

De relatie tussen het Westen en Rusland lijkt op verschillende fronten met elkaar te wringen. Op het eerste gezicht lijkt de spanning enkel veroorzaakt te worden door conflicterende belangen tussen de twee partijen. Hoewel dat niet per definitie onwaar is, biedt het geen volwaardige verklaring. Een meer toereikende verklaring is te vinden in een benadering waarbij de ideologieën centraal staan. De ideologieën prioriteren de belangen van de staten door het aangeven van wat de normen en waarden zijn in de samenleving.

Met de definitie van een ideologie in het achterhoofd samen met de kennis dat Rusland en het Westen verschillen in de opvatting over de maatschappij, is het een logisch gevolg dat er een conflictueuze situatie is. Het Russische perspectief accepteert zelf dat er een conflict is tussen beschavingen (Coyer, 2015). De heersende opvatting in het Westen en de Russische Federatie zijn niet verenigbaar. Een voorbeeld daarvan is hoe de nationaliteit van Rusland niet te verenigen is met expansiedrang van het Westen.

Het verschil in cultuur en ideologie leidt tot het hebben van andere belangen. Belangrijker nog, het zorgt er voor dat er een andere blik is op de wereld. Door het verschil in visie spreken beide grootmachten niet elkaars taal. Zo blijft begrip voor elkaars reacties eveneens uit. Uiteindelijk ontstaat er vanzelf een conflict als mensen over verschillende onderwerpen steeds langs elkaar heen praten. In die zin heeft de theorie van Huntington in zekere mate gelijk. Zolang er geen inzicht is en een

vertalingsslag vanuit historisch perspectief uitblijft, wordt de kloof tussen het Westen en Rusland enkel maar groter.

Conclusie en discussie

De hoofdvraag van de scriptie luidde: *“Hoe kan de Russische reactie op het buitenlandsbeleid van het Westen (met betrekking tot de ontwikkelingen in Oekraïne) in de periode 1991 tot en met 2015 verklaard worden?”*. Om de hoofdvraag te beantwoorden, zijn er drie benaderingen mogelijk. Deze benaderingen zijn de hoofdlijnen uit de eerdere hoofdstukken. De eerste is die van de defensieve noodzaak, de tweede van conflicterende belangen en als derde benadering van de strijdige ideologieën.

De defensieve noodzaak is het beste te begrijpen in de context waarbij het Westen steeds verder uitbreidt naar het oosten. Door deze beweging van de NAVO en de EU voelt Rusland zich bedreigd, er is geen buffer meer die de grenzen van de staat veiligstelt tegen agressie. Van oudsher is het kenmerkend geweest dat er tussen Russisch territorium en Europa buffers zijn geweest. Een voorbeeld daarvan is Polen ten tijde van de Tweede Wereldoorlog. Een buffer geeft Rusland tijd om voor te bereiden mocht dat nodig zijn.

In het verlengde van de defensieve noodzaak ligt de tweede benadering, de conflicterende belangen. Zowel Rusland als het Westen hebben eigen belangen welke niet op alle punten verenigbaar zijn. Het grootste belang dat nagestreefd wordt door Rusland is het serieus genomen worden op het internationale toneel. De Russische Federatie hecht er groot belang aan om een eigen en onafhankelijke koers te varen. Hoewel het Westen het niet zo zal erkennen, blijkt uit acties wel dat Russische belangen ondergeschikt zijn.

Ten slotte is de derde benadering die van de strijdige ideologieën. Wat verdedigd moet worden en wat de belangen zijn, ligt ten grondslag aan de ideologie van een staat. De ideologie van een staat valt te bezien als de fundering voor het beleid, acties en reacties die vanuit een staat komen. Daarbij vormt de ideologie ook het taalgebruik in het buitenlandbeleid van het desbetreffende land. De ideologieën van Rusland en het Westen staan lijnrecht tegenover elkaar, waardoor er geen begrip is voor elkaars situatie. Vanwege dit onbegrip en hoe de belangen van de ander tot stand komen, is conflict onvermijdelijk.

De situatie in Oekraïne wordt mede veroorzaakt door de drie bovengenoemde factoren.

Vanzelfsprekend spelen ook binnenlandse omstandigheden mee, maar deze zijn niet meegenomen in deze scriptie. Het doel was om de reactie van Rusland te verklaren. De drie bovengenoemde benaderingen geven mogelijke perspectieven. Zowel het Westen als Rusland hebben beide eigen motieven om banden aan te halen met Oekraïne. Deze zijn voor de twee machten echter niet verenigbaar met elkaar. Daardoor lijkt Oekraïne meer op een testgrond zoals de Koreaoorlog tijdens de Koude Oorlog, waarbij twee kampen elkaars wateren testen.

Het gaat aan het doel van deze scriptie voorbij om een totaalbeeld, met alle mogelijke aspecten te onderzoeken. Een vervolgonderzoek zou dieper in kunnen gaan op de totstandkoming van elk van de drie factoren. Nader onderzoek over de relatie tussen het Oosten van Rusland in relatie tot het Westen kan meer inzicht geven in de vraag of de spanning meer aan de kant van Rusland ligt, of aan de kant van het Westen.

Vooralsnog lijkt een directe oplossing niet mogelijk zolang er geen begrip is voor elkaars positie. Het Westen zal op één van de drie benaderingen, de defensieve noodzaak, conflicterende belangen, of ideologische meer ruimte moeten bieden aan Rusland. De eerste benadering, van de defensieve noodzaak, lijkt het makkelijkst om ruimte te bieden. Voor het Westen zal het niet veel inspanning vergen om op te schuiven naar het oosten. Daarentegen kunnen de conflicterende belangen niet op elk punt weggenomen worden. Het is niet realistisch om een verschuiving van ideologieën te verwachten en daarom vervalt deze mogelijkheid ook.

Literatuurlijst

- Allison, G., Blackwill, R. D., Simes, D. K. & Saunders, P. J. (2011). *Russia and U.S. national interests. Why should Americans care?* Cambridge: Harvard University and Center for the national interest.
- BBC (2011, mei, 27). *G8: Libya's Gaddafi 'should go', say world leaders*. Verkregen op 9 mei, 2016 van <http://www.bbc.com/news/world-africa-13572830>
- Coyer, P. (2015, maart, 21). *(Un)Holy Alliance: Vladimir Putin, The Russian Orthodox Church And Russian Exceptionalism*. Verkregen op 9 mei, 2016 van <http://www.forbes.com/sites/paulcoyer/2015/05/21/unholy-alliance-vladimir-putin-and-the-russian-orthodox-church/#115e50ec6881>
- Danilovic, V. (2002). *When the Stakes Are High. Deterrence and Conflict among Major Powers* (pp. 225-228). Ann Arbor: The University of Michigan Press
- Dorell, O. (2014, maart 11). *Ukraine may have to go nuclear, says Kiev lawmaker*. Verkregen op 5 juni, 2016 van <http://www.usatoday.com/story/news/world/2014/03/10/ukraine-nuclear/6250815/>
- Doyle, M. W. (1983). Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs. *Philosophy & Public Affairs*, 12(3), 205-235.
- Europese Commissie (2014, juni, 23). *The EU's Association Agreements with Georgia, the Republic of Moldova and Ukraine*. Verkregen op 4 juni 2016 van http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-430_en.htm.
- Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press
- Haas, M. de. (2008). Russisch veiligheidsbeleid: Weerzien met het Sovjetrijk. *Jaarboek vrede en veiligheid*, 105-123.
- Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, 72,(3), 22-49.
- Interfax-Ukraine (2013, December, 19). *Ukraine seeking observer status in Eurasian Economic Union – Yanukovich*. Verkregen op 4 juni, 2016 van <http://en.interfax.com.ua/news/general/182869.html>
- Kurth, J. (2003-2004). Western Civilization, Our Tradition. *The intercollegiate review*, 39(1-2), 5-13.
- Laqueur, W. (2014). *After the Fall: Russia in Search of a New Ideology*. Verkregen op 9 mei, 2016 van <http://www.worldaffairsjournal.org/article/after-fall-russia-search-new-ideology>
- McCoy, A. W. (2015, juni, 19). *American imperialists are deluding themselves: Henry Kissinger, George W. Bush and the end of U.S. hegemony*. Verkregen op 9 mei, 2016 van http://www.salon.com/2015/06/10/american_imperialists_are_in_denial_henry_kissinger_george_w_bush_and_the_end_of_u_s_hegemony_partner/
- Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. *Foreign Affairs*, 93(5), 77-89.
- NATO (2015, december, 3). *NATO's nuclear deterrence policy and forces*. Verkregen op 5 juni, 2016 van http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50068.htm
- Nekrasov, A. (2015, maart, 29). *Russia looks to its history in search for a new ideology*. Verkregen op 10 mei, 2016 van <http://on.ft.com/1Elelba>

- Poetin, V. (2003, September, 25). *Major disagreements in methods to solve the Iraq crisis do not hinder the situation from returning into the legal competence of the United Nations, President Vladimir Putin announced at a plenary session of the UN General Assembly*. Verkregen op 9 mei, 2016 van <http://en.kremlin.ru/events/president/news/29422>
- PressTV (2015, juli, 13). *Russia slams US test of B61-12 atomic bomb as 'provocative'*. Verkregen op 11 mei, 2016 van <http://www.presstv.com/Detail/2015/07/13/420137/Europe-Russia-Deputy-Defense-Minister-Anatoly-Antonov-US-nuclear-test-B6112-nuclear-bomb-NATO>
- Said, E. W. (1994). *Culture and imperialism*. Londen: Vintage Books
- Sakwa, R. (2002). *Russian Politics and Society*. Londen: Routledge.
- Sokov, N. (2004, augustus, 1). *Russia's Nuclear Doctrine*. Verkregen op 12 mei, 2016 van <http://www.nti.org/analysis/articles/russias-nuclear-doctrine/>
- The Washington Post (2015, september 28). *Read Putin's U.N. General Assembly speech*. Verkregen op mei 9, 2016, van https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/09/28/read-putins-u-n-general-assembly-speech/?tid=a_inl
- Times LIVE (2011, maart 21). *West in "mediaeval crusade" on Gaddafi: Putin*. Verkregen op 9 mei, 2016 van <http://www.timeslive.co.za/world/2011/03/21/west-in-mediaeval-crusade-on-gaddafi-putin>
- TNI Staff (2015, juni, 24). *This Is What Russia Really Wants*. Verkregen op 10 mei, 2016 van <http://nationalinterest.org/feature/what-russia-really-wants-13169>
- Volkskrant (2014, maart 19). *'Agressie Rusland grote bedreiging stabiliteit Europa'*. Verkregen op 12 mei, 2016 van <http://www.volkskrant.nl/buitenland/-agressie-rusland-grote-bedreiging-stabiliteit-europa~a3618382/>